

The Critical Investigation of the Relationship between Implicit Bias and Skepticism

Mohamad-Mehdi Moghadas¹, Seyed Mohammad Hakkak²

¹ Ph.D. Student in Contemporary Philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran
(Corresponding author), m.m.moghaddas@edu.ikiu.ac.ir

² Professor, Department of Philosophy, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.
hakkak@hum.ikiu.ac.ir

Abstract

Research Article

In this paper, we attempt to explain the concept and types of “Implicit Bias” by outlining its various meanings. These biases can be indirectly identified in anyone through experimental tests. These biases have different epistemological consequences, namely skepticism. Jennifer Saul has argued that we have very compelling reasons to believe that our judgments, decisions, and evaluations of propositions and arguments are influenced by the social groups that the person making that argument or statement is a member of. Thus, she points out that we make mistakes in the majority of the judgments we make on a daily basis. In light of this, we may be skeptical about the need to take practical action. We argue that Saul’s view is ambiguous in several ways: 1) Her discussion of skepticism depends on adopting a certain type of meaning for implicit bias and does not necessarily include other meanings. 2) In Saul’s view, the mind does not participate in the creation of belief and acts as a neutral machine. 3) Saul’s argument is self-defeating. 4) She has not given precise and general criteria for implicit bias effectiveness. 5) Her evaluation of traditional skepticism’s ineffectiveness in society is incorrect. Finally, 6) the degree of effectiveness varies from person to person, and the extent of its strength or weakness differs from person to person.

Keywords: implicit bias, skepticism, epistemology, judgment, Jennifer Saul.

Received: 2023/01/06 ; Received in revised form: 2023/03/28 ; Accepted: 2023/03/29 ; Published online: 2023/04/01

□ Moghadas, M. M. & Hakkak, S. M. (2023). The Critical Investigation of the Relationship between Implicit Bias and Skepticism. *Journal of Philosophical Theological Research*, 25(2), 109-132.
<https://doi.org/10.22091/jptr.2023.8976.2832>

□ © The Authors

This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 | <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Introduction

Today, there is general agreement among researchers in the fields of social psychology and experimental psychology – and consequently, philosophy – that we have beliefs that affect our actions, evaluations, judgments, relationships, etc. These beliefs have been discussed in various fields. Implicit biases reflect our beliefs about categories such as racial groups, jobs, women, nationalities, LGBTQ community members, political and moral values, etc. Implicit biases are considered unconscious. This is the most common reading of this. In this reading, one is unaware of the biases that affect judgment, evaluation, decisions, etc. By means of some tests, the most well-known being the “implicit association test: IAT,” it is possible to prove the existence of such biases. Implicit biases are also commonly interpreted as “dissonant and unendorsed.” The person denies the existence of these biases and asserts that they do not reflect his true self. The most common readings of bias itself are: 1) bias as a bad thing and something that is normatively bad, and 2) bias as a neutral thing, that is, it is explored here why a trend is considered bad or good.

Bias-related doubt

According to what has been expressed about implicit biases, Jennifer Saul discusses the fact that implicit biases lead to another type of skepticism. She calls this “bias-related doubt.” For her, what we know about implicit biases indicates that there are very compelling reasons to believe that we cannot properly trust our knowledge-seeking. For example, when we make a mistake about the quality of an article, we have actually made a mistake about the quality of an argument. We evaluate that argument based on components completely unrelated to its quality. Our knowledge is influenced by the author’s social group. In fact, we accept an argument that we have not really accepted, and we reject an argument that we have not really rejected. Rather, we have accepted or rejected the social groups of the argument proponents. Moreover, implicit bias affects not only our judgment when accepting or rejecting people’s testimony but also who we consider credible. Even when we evaluate the evidence or the argument itself, we are still affected. Implicit biases not only affect how we choose who to trust they also influence us when we think we are judging something that has nothing to do with people’s credibility. In addition, evidence such as “shooter bias” indicates that implicit bias actually impacts our perception. Hence, she concludes that we require practical and collective action to ward off the threat of this type of skepticism. Unlike the traditional type of skepticism, which has no effect on our social life. According to her, stereotypes based on implicit biases can be completely dismantled only if we reconfigure our social world. This can be accomplished by creating more inclusive workplaces where women, people of color, and people with disabilities are in positions of authority. In addition, it can be done by putting men in nurturing roles.

Discussion

The following points can be mentioned in criticizing Saul:

1- Saul considered bias a bad thing. According to this reading, the mind plays no role in cognition and functions as a neutral machine. A point of view based on empiricists like Locke and Hume, as well as logical positivists.

2- Saul’s argument is self-defeating. If what she says about our knowledge-seeking faculties is assumed to be true, then this argument includes her own point of view and actually refers back to itself.

3- This type of skepticism is different in everyone, and its examination in everyone depends on conducting precise experimental tests; therefore, we cannot determine a general criterion for all people. It is also worthwhile to consider that the way experimental tests are performed will have a direct impact on the results obtained from them.

4- The skepticism that originates from implicit bias is different for each person in terms of its type and degree of influence. Although we could say that our judgments are influenced by implicit bias, it is impossible to say how much this effect is.

5- Whether we read implicit biases depends on our theoretical position about their meaning. A different position can bring completely different results. Saul's skepticism does not necessarily include all implicit bias readings, and it cannot be related to all of them.

6- It is not true that traditional types of skepticism have no effect on our practical lives. If we are convinced that an evil demon dominates our minds, much of our certain knowledge will disappear and the quality of our epistemic life will be reduced.

Conclusion

We noticed that Saulish skepticism faces serious difficulties considering different readings of implicit bias. We also examined Saul's view about how these biases lead to skepticism. Although Saul's view is thoughtful and needs attention, we believe that the evidence and arguments she uses to justify her claim are not sufficient. In addition, they are not compatible with other readings. As a result, even though Saul's view should be taken seriously, there is currently no strong evidence to support the point.

References

- Antony, L. (2016). Bias: friend or foe? In M. Brownstein, & J. Saul (Eds.), *Implicit bias and philosophy*, vol. 1. Oxford University Press, 157-190. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198713241.003.0007>
- Brownstein, M. (2019). Implicit bias, *The Stanford encyclopedia of philosophy* (fall 2019 edition). Edward N. Zalta (Ed.). URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/implicit-bias>
- Brownstein, M., & Saul, J. (2016). *Implicit bias and philosophy*, vol. 1. Oxford University Press.
- Director, S. (2018). A dilemma for Saulish skepticism: either self-defeating or not even skepticism. *Disputatio*, 10(48), 43-55. <https://doi.org/10.2478/disp-2018-0001>
- Frankish, K. (2016). Playing double: implicit bias, dual levels, and self-control. In M. Brownstein, & J. Saul (Eds.), *Implicit bias and philosophy*, vol. 1. Oxford University.
- Holroyd, J., Scaife, R., & Stafford, T. (2017). What is implicit bias? *Philosophy Compass*, 12: e12437. <https://doi.org/10.1111/phc3.12437>
- Pasnau, R. (2020). Bias and interpersonal skepticism. *Noûs*, 1–22. <https://doi.org/10.1111/nous.12352>
- Saul, J. (2013b). Scepticism and implicit bias. *Disputatio*, 5(37), 243–263. <https://doi.org/10.2478/disp-2013-0019>

بررسی انتقادی رابطه گرایش تلویحی و شکاکیت

محمد مهدی مقدس^۱، سید محمد حکاک^۲

^۱ دانشجوی دکتری فلسفه معاصر، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران (نویسنده مسئول). m.m.moghaddas@edu.ikiu.ac.ir
^۲ استاد، گروه فلسفه، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران. hakak@hum.ikiu.ac.ir

چکیده

در این مقاله می‌کوشیم با بیان معانی گوناگون «گرایش تلویحی» (Implicit Bias) تبیین دقیقی از مفهوم و انواع آن به دست دهیم. این گرایش‌ها به واسطه انجام آزمون‌های تجربی و به نحو غیرمستقیم در هر فردی می‌توانند مشخص شوند. چنین گرایش‌هایی دارای پیامدهای معرفتی متفاوتی هستند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به شکاکیت اشاره کرد. جنیفر سول استدلال کرده است که ما دلایل بسیار خوبی در دست داریم که نشان می‌دهد داوری‌ها، تصمیم‌ها و ارزیابی‌های ما درباره گزاره‌ها و استدلال‌ها تحت تأثیر گروه‌های اجتماعی‌ای قرار دارد که فرد اقامه‌کننده آن استدلال یا گزاره عضوی از آن است، و چنین تأثیری به قدری زیان‌آور است که می‌تواند در اکثر موارد ما را به اشتباه دچار کند. بدین ترتیب، او اشاره می‌کند ما در اکثر داوری‌های روزمره خودمان دچار اشتباه می‌شویم، و این شکاکیتی را در پی دارد که برای مقابله با آن به اقدامی عملی نیازمندیم. ما استدلال می‌کنیم که دیدگاه سول از جهات گوناگونی دارای ابهام است: (۱) تقریر وی از شکاکیت بسته به اتخاذ نوع خاصی از معنا برای گرایش تلویحی است و لزوماً شامل معانی دیگر نمی‌شود. (۲) دیدگاه سول بر خوانش خاصی از تجربه‌گرایی استوار است که در پی آن ذهن در ساختن باور هیچ مشارکتی ندارد و مانند ماشینی خنثی عمل می‌کند. (۳) استدلال سول یک استدلال خودویرانگر است. (۴) او هیچ معیار و سازوکار دقیق و کلی برای اثرپذیری افراد از گرایش‌های تلویحی بیان نکرده است. (۵) ارزیابی او از عدم تأثیر شکاکیت سنتی در زندگی عملی نادرست است. (۶) در نهایت، این اثرپذیری در هر فردی متفاوت از فرد دیگر است و شدت و ضعف آن در افراد مختلف روشن نیست.

کلیدواژه‌ها: گرایش تلویحی، شکاکیت، معرفت‌شناسی، داوری، جنیفر سول.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۶؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۱/۰۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۰۹؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۰۱/۱۲

□ مقدس، م.م.؛ حکاک، س.م. (۱۴۰۲). بررسی انتقادی رابطه گرایش تلویحی و شکاکیت. پژوهش‌های فلسفی-کلامی، ۲۵(۲)،

<https://doi.org/10.22091/jptr.2023.8976.2832>. ۱۰۹-۱۳۲

مقدمه

داشتن باورهای درست همواره برای ما انسان‌ها از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. این که باورهای ما در چه وضعیتی قرار دارند؟ آیا صادق‌اند یا کاذب؟ اگر صادق هستند، آیا موجه‌اند؟ چنین مباحثی از دیرباز تاکنون مورد پژوهش فیلسوفان و معرفت‌شناسان بوده است. ارسطو میل به دانستن را در طبع و سرشت انسان می‌دانست و این اهمیت داشتن و کسب باورهای معرفتی را نشان می‌دهد. برای این که بدانیم باورهای ما ارزش معرفتی دارند یا نه، باید مسئله اثرپذیری قوای معرفت‌شناختی مان را در کانون توجه قرار دهیم. این که داوری‌های ما درباره یک گزاره، استدلال، ادعا و حتی پرسش تحت تأثیر چه مؤلفه‌هایی قرار دارد، اکنون باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد. معمولاً فرض بر این است که برای کسب معرفت باید ذهن خالی از هر گونه پیش‌فرض باشد، زیرا پیش‌فرض‌ها عمدتاً موجب برخی پیش‌داوری‌ها می‌شوند. اما در مقابل، کسانی همچون گادامر بر نقش اساسی پیش‌فرض، که با عنوان سنت از آن یاد می‌کند، اشاره دارند و مواجهه با یک استدلال و، به بیان ایشان، یک متن را بدون پیش‌فرض اساساً امکان‌پذیر نمی‌دانند. به باور وی، از طریق مواجهه سنت فکری و پیش‌فرض‌های خواننده با متن است که معنا متولد می‌شود. بدین ترتیب، در این دیدگاه، وجود چنین پیش‌فرض‌هایی معرفت‌افزا تلقی می‌شوند. امروزه پژوهش‌هایی در حیطه روان‌شناسی تجربی وجود دارند که ادعا می‌کنند گرایش‌های تلویحی^۱ عمدتاً ناآگاهانه‌ای وجود دارند که بر قدرت داوری و تصمیم‌گیری اشخاص تأثیر جدی می‌گذارند، به نحوی که این گرایش‌ها قادرند داوری‌های ما درباره استدلال‌ها و گزاره‌های معرفتی را دچار خطا سازند. چنین گرایش‌هایی مبتنی بر گزارش خود فرد نیستند، بلکه وجود آنها در فرد به واسطه انجام آزمون‌های تجربی نشان داده می‌شود. وجود این گرایش‌های تلویحی موجب می‌شود ما با پیامدهای معرفتی چندی روبرو شویم که از جمله آنها می‌توان به شکاکیت، بی‌عدالتی معرفتی، توجیه‌ناپذیری باور و نیز مشکلاتی مرتبط با اخلاق باور اشاره کرد. در این مقاله، تأثیر گرایش تلویحی بر مسئله شکاکیت مورد بررسی قرار می‌گیرد. شکاکیتی که متأثر از گرایش‌های تلویحی است از نظر نوع، شدت، کیفیت و پاسخ‌پذیری با صورت‌های سنتی شکاکیت متفاوت است.

بحث درباره گرایش‌های تلویحی از پیشینه چندانی برخوردار نیست. به طور دقیق، توجه به این گرایش‌ها از دهه ۱۹۷۰ میلادی به این سو آغاز شده است. این گرایش‌ها و تأثیراتشان بر وجوه مختلفی از شناخت و رفتار انسانی مورد مطالعه قرار گرفته است. ریشه گرایش‌های تلویحی به پژوهش‌های روان‌شناختی و خصوصاً به مطالعه شناخت اجتماعی تلویحی بازمی‌گردد که اخیراً در دو حیطه متمایز دنبال شده است. حیطه اول بر تمایز بین پردازش اطلاعات «کنترل‌شده» و «خودکار» تمرکز دارد که

روان‌شناسان شناختی آن را در دهه ۱۹۷۰ ارائه کرده‌اند (برای مثال، نک: Shiffrin & Schneider, 1977). در حالی که تصور می‌شد پردازش «کنترل‌شده» و ارادی نیازمند عطف نظر است و ظرفیت محدودی دارد، گمان می‌رفت پردازش «خودکار» بدون عطف نظر و توجه صورت می‌گیرد و تقریباً ظرفیتی نامحدود دارد و به دشواری می‌توان آن را به نحو ارادی سرکوب کرد (Payne & Gawronski, 2010). «بر خلاف پژوهش‌های حیطة نخست که بر خودکار بودن یا نبودن تمرکز دارند، پژوهش‌های حیطة دوم بر (نا)آگاهانه بودن تأکید می‌کند» (Brownstein, 2019).

فیلسوفان درباره گرایش‌های تلویحی در حوزه‌های مختلف فلسفه از جمله فلسفه اخلاق، متافیزیک، و معرفت‌شناسی بسیار نوشته‌اند. در حوزه اخلاق می‌توان به واشنگتون و کلی (Washington & Kelly, 2016) اشاره کرد؛ در متافیزیک، مندلبام (Mandelbaum, 2016)؛ و در معرفت‌شناسی گندلر (Gendler, 2011)، پادیفوت (Puddifoot, 2017)، و سول (Saul, 2013b) کارهای شاخصی ارائه کرده‌اند (Peters, 2019, p.394).

کارهای فلسفی درباره گرایش تلویحی بر سه پرسش مرتبط متمرکز شده‌اند. «نخست اینکه آیا ما به گرایش‌های تلویحی خودمان معرفت داریم و اگر چنین است، چگونه؟ دوم این که آیا داده‌های در حال ظهور درباره گرایش تلویحی مستلزم این است که ما درباره باورهای ادراکی یا وضع کلی خودمان به مثابه یک عامل معرفتی دچار شک شویم؟ و سوم این که آیا ما به سبب طبیعت فراگیر گرایش تلویحی، با یک قیاس دوحدی بین ارزش‌های معرفتی و ارزش‌های اخلاقی مواجه هستیم؟» (Brownstein, 2019).

با وجود اهمیت مسئله گرایش‌های تلویحی، تا آنجا که نویسندگان مقاله اطلاع دارند، در زبان فارسی هیچ پژوهش اختصاصی درباره نقش گرایش تلویحی در باورهای معرفتی و همچنین ارتباط آن با شکاکیت وجود ندارد. از این رو مقاله حاضر در تلاش است به بررسی ابعاد این مسئله بپردازد. در سال ۲۰۱۳ میلادی، خانم جنیفر سول (Saul, 2013b)، در مقاله‌ای با عنوان «شکاکیت و گرایش تلویحی»، کوشید این مسئله را بررسی کند که چه ارتباطی میان گرایش تلویحی و شکاکیت وجود دارد. مقاله حاضر در تلاش است ابعاد این مسئله را روشن‌تر سازد و نشان دهد که دیدگاه سول دارای چه نقاط قوت و ضعفی است. بنابراین در این مقاله ابعادی از مسئله مورد بررسی قرار می‌گیرد که در نقد سول مورد توجه قرار نگرفته است.

در این مقاله، ابتدا گرایش تلویحی معرفی می‌شود و انواع معانی ممکن آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس شکاکیتی که در ارتباط با چنین گرایش‌هایی به وجود می‌آید معرفی می‌شود. تقریری که در این مقاله مورد ارزیابی قرار گرفته، همان گونه که پیش‌تر گفته شد، تقریر جنیفر سول است. او از جمله فیلسوفانی است که در زمینه گرایش تلویحی پژوهش می‌کند و بر این باور است که گرایش تلویحی موجب بروز نوع جدیدی از شکاکیت می‌شود که با انواع سنتی آن متفاوت است. پس از بیان دیدگاه او، به تحلیل و نقد آن خواهیم پرداخت و می‌کوشیم قوت و ضعف استدلال‌های او را ارزیابی کنیم.

گرایش تلویحی: تفسیرها و معانی

بحث از گرایش تلویحی را می‌توان این گونه آغاز کرد که آیا ما از همه باورهایی که بر اساس آن‌ها دست به عمل می‌زنیم، داوری می‌کنیم، با دیگران ارتباط برقرار می‌کنیم، به سخنان کسی گوش می‌دهیم و کارهایی از این قبیل، آگاهی داریم؟ آیا همه کارهایی را که ذکر آن رفت می‌توان جزئی از باورهای آشکار ما تلقی کرد؟ یعنی باورهایی که ما از آن‌ها آگاهییم و آن‌ها را تأیید می‌کنیم؟ آیا این باورها اگر هم آگاهانه و مورد تأیید ما باشند، تحت کنترل ما نیز هستند؟ این‌ها همه پرسش‌هایی هستند که می‌توان در قالب مسئله گرایش تلویحی آن‌ها را بررسی کرد. امروزه میان پژوهشگران حوزه روان‌شناسی اجتماعی و روان‌شناسی تجربی - و به تبع آن‌ها فلسفه - توافقی کلی وجود دارد که ما واجد باورهایی هستیم که بر اعمال، ارزیابی‌ها، داوری‌ها، روابط، و جز آن تأثیر می‌گذارند. این باورها در حوزه‌های مختلفی مورد بحث قرار گرفته‌اند. در معرفت‌شناسی معاصر، می‌توان بحث درباره این مسئله را حول مسئله کلی «تأثیر عوامل غیر معرفتی بر معرفت» دسته‌بندی کرد. در اینجا، مقصود بررسی این است که گرایش‌های تلویحی چه معنا و تفسیری دارند و به چه صورتی بر هنجارهای معرفتی و شناختی ما تأثیر می‌گذارند.

به طور کلی، می‌توان گفت گرایش‌های تلویحی حالات ذهنی بازنمودی هستند که خصلت‌های کلیشه‌ای از اعضا و مفاد همه انواع مختلف دسته‌بندی‌هایی همچون گروه‌های نژادی، شغل‌ها، زنان، ملیت‌ها، اعضای جامعه دگرباشان جنسی، ارزش‌های سیاسی و اخلاقی، و جز آن را بازتاب می‌دهند (Toribio, 2021, p.1531). همچنین «برخی مواقع گرایش تلویحی به مثابه یک کشف شگفت‌انگیز تلقی می‌شود که با آزمایش‌های اخیر در روان‌شناسی اجتماعی حاصل شده است» (Frankish, 2016, p.23). در دهه‌های گذشته برنامه‌های تحقیقاتی گسترده‌ای در حوزه روان‌شناسی تجربی انجام گرفته که برخی وجوه شناختی ما را مشخص می‌کنند که آشکار شدن و اطلاع ما از آنها به صورت خوداظهاری امکان‌پذیر نیست. این برنامه‌های تحقیقاتی مبتنی بر یک دسته از آزمون‌ها هستند که فرد پس از گذراندن آنها و با تحلیل نتایج حاصل‌آمده می‌تواند از وجود برخی گرایش‌های ناآشکار یا تلویحی خودش مطلع شود. یکی از شناخته‌شده‌ترین آزمون‌ها برای سنجش انواع گرایش‌های تلویحی «آزمون ارتباط تلویحی» (IAT) است. این آزمون هم به نحو آزمایشگاهی و هم به صورت الکترونیکی و برخط انجام می‌شود.^۱ این آزمون‌ها به گونه‌ای طراحی شده‌اند تا شرکت‌کنندگان در آنها در دسته‌بندی‌های گوناگون انگیزه‌های خود را آشکار سازند. برای مثال، می‌توان به آزمون‌هایی با موضوعات نژادی اشاره کرد. در این آزمون‌ها، از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود تا از طریق دو کلید «سیاه یا مثبت» و «سفید یا منفی» برخی اهداف را از هم جدا سازند. سپس، به نحوی دیگر، از آنها خواسته می‌شود تا این بار با دو کلید «سفید یا مثبت» و

۱. یکی از بزرگ‌ترین پروژه‌ها در دانشگاه هاروارد در حال انجام است: <https://implicit.harvard.edu/implicit>

«سیاه یا منفی» اهداف مورد نظر را از هم تفکیک کنند. نتیجه این است که در حالت اول که «سفید و منفی» و «سیاه و مثبت» در کنار هم قرار داشتند، سرعت انجام دسته‌بندی و جداسازی به مراتب کمتر از حالت دوم است که در آن «سفید و مثبت» و «سیاه و منفی» در کنار همدیگر قرار داشتند. چنین آزمونی، ارتباطی ناآگاهانه میان افراد سفیدپوست و ارزیابی مثبت، و نیز میان افراد سیاه‌پوست و ارزیابی منفی را آشکار می‌سازد (Holroyd & Scaife & Stafford, 2017, p.2).

در واقع، این نتایج نشان می‌دهند که گرایش تلویحی و ناآگاهانه‌ای در ما وجود دارد که بر اساس آن ما نسبت به سیاه‌پوستان نگرشی منفی و نسبت به افراد سفیدپوست نگرشی مثبت از خود بروز می‌دهیم. البته باید توجه کرد که این آزمون‌ها اساساً به گونه‌ای غیرمستقیم طرح می‌شوند، یعنی صراحتاً دیدگاه افراد درباره موضوعات مطروحه مورد پرسش قرار نمی‌گیرد. برای مثال، در این آزمون‌ها، صراحتاً از شما پرسیده نمی‌شود که آیا شما دیدگاهی منفی درباره مردم سیاه‌پوست دارید یا این که از دید شما زنان توانایی مدیریت یک شرکت را دارند یا خیر، بلکه در عوض، با طرح پرسش‌هایی غیرمستقیم دیدگاه شما را درباره دو پرسش فوق مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌دهند. در واقع، نتایج این آزمون‌های غیرمستقیم کاملاً با نتایج برآمده از پرسش مستقیم متفاوت است و به همین دلیل است که این آزمون‌ها قادر به آشکار ساختن گرایش‌های تلویحی هستند که عمدتاً ناآگاهانه‌اند. بدین ترتیب، یکی از جدی‌ترین ویژگی‌ها برای گرایش‌های تلویحی این است که آن‌ها ناآگاهانه هستند. در واقع، چنانچه آن‌ها را آگاهانه تلقی کنیم، انجام این آزمون‌ها برای آشکار شدن نشان تحصیل حاصل تلقی می‌شود. پیش از این که به بحث درباره معنای گوناگون گرایش تلویحی بپردازیم، به مثال‌های زیر توجه کنید تا نحوه کارکرد این گرایش‌ها روشن‌تر شود.

فرض کنید کاوه مسئول گزینش یک شرکت است. قرار است برای یک واحد تازه راه‌اندازی شده مدیریت انتخاب شود. کاوه همواره در جمع دوستان و همکارانش مدعی است که توانایی‌های زنان و مردان را برابر می‌داند و معتقد است که مردان و زنان در اداره یک واحد تجاری - و سایر موارد - توانایی برابری دارند و اگر شخصی توانا تر از شخصی دیگر است این توانایی صرفاً به ویژگی‌های شخصیتی و فردی او برمی‌گردد و ارتباطی با جنسیتش ندارد. اکنون هنگامی که او رزومه همکارانش را برای تصدی مدیریت واحد جدید بررسی می‌کند، در عین برابری سوابق و شایستگی‌ها، از انتخاب مدیر زن اجتناب می‌کند و در عوض رزومه داوطلبان مرد را مورد توجه قرار می‌دهد. این در حالی است که اگر از کاوه پرسیم که آیا او باور دارد که مردان از زنان توانا تر هستند، صراحتاً آن را انکار می‌کند. بدین ترتیب، کاوه در انتخاب، ارزیابی و داوری افراد تحت گرایش جنسیتی قرار دارد، در حالی که خودش از چنین گرایشی آگاهی ندارد.^۱

۱. طرح کلی این مثال برگرفته از مدخل «implicit bias» از *دانشنامه فلسفه استنفورد* است که مورد بازنویسی و جرح و تعدیل قرار گرفته است (Brownstein, 2019).

مثال دوم از شویتزگبل است و در آن او داستان زنی فیلسوف را حکایت می‌کند که باور دارد تفاوت‌های نژادی در میزان هوش اثری ندارد. با این همه، وقتی ما به رفتار و منش وی نگاه می‌کنیم، اوضاع جور دیگری به نظر می‌رسد:

وقتی او در اولین روز هر ترم به کلاس نگاه می‌کند، نمی‌تواند از این فکر خودداری کند که برخی دانشجویان در نظرش درخشان‌تر می‌آیند - و نزد وی، دانشجویان سیاه‌پوست هرگز درخشان نیستند. هنگامی که یک دانشجوی سیاه‌پوست نکته‌ای عمیق و خردمندانه اظهار می‌کند یا مقاله‌ای فوق‌العاده برای وی می‌فرستد، او احساس شگفتی بیشتری می‌کند نسبت به زمانی که یک دانشجوی سفیدپوست یا آسیایی چنین کاری کند، حتی اگر دانشجوی سیاه‌پوستش اظهار نکته عمیق و خردمندانه و یا ارسال مقاله فوق‌العاده را در همان سطح دیگر دانشجویان [غیرسیاه‌پوست] انجام دهد. چنین گرایشی بر درجه‌بندی و شیوه‌ای که او مباحث کلاس را اداره می‌کند تأثیر می‌گذارد. (Schwitzgebel, 2010, p.532)

آنچه هر دو مثال فوق نشان می‌دهند این است که این گرایش‌ها اولاً ناآگاهانه هستند و ثانیاً مورد تأیید فرد نیستند - چه بسا، و در اغلب موارد چنین است، که فرد به شدت آن‌ها را انکار می‌کند.

این که گرایش‌های تلویحی ناآگاهانه هستند رایج‌ترین باور در بین پژوهشگران این حوزه بوده است. در این باور، آن‌ها تلویحی را همان «ناآگاهانه» در نظر می‌گیرند. از این میان می‌توان به دیدگاه فیلسوفانی همچون ماشری و کلی اشاره کرد. مثلاً ماشری بر این باور است که گرایش‌های تلویحی را باید همان «گرایش‌هایی که [افراد] از داشتن آن مطلع نیستند» دانست (Machery & Faucher & Kelly, 2010, p.227). همچنین کلی آن را چیزی «خارج از باخبری آگاهانه شخص» توصیف می‌کند (Kelly, 2013, p.460). گرینوالد نیز معتقد است که گرایش‌های تلویحی را باید امری ناآگاهانه در نظر گرفت. به باور وی، نظریه‌های گرایش تلویحی با مفهوم رفتار اجتماعی روان‌شناسی خام به مخالفت می‌پردازد، که بر اساس آن اعمال انسانی منحصراً از طریق باورهای آشکار و قصدهای آگاهانه برای انجام عمل هدایت می‌شوند: یک باور آشکار است، اگر آگاهانه مورد تأیید قرار گیرد؛ قصد انجام یک عمل آگاهانه است، اگر عامل از دلیل خاص انجام آن عمل اطلاع داشته باشد (Greenwald and Krieger, 2006, p.946). در اینجا باید به دیدگاه فرانکیس اشاره کنیم که گرایش تلویحی را درون‌الگویی از گفتگوی روزمره درباره ذهنیت تلویحی قرار می‌دهد و استدلال می‌کند که گرایش تلویحی نظام‌مند به بهترین شکل همانا «ظهور شکلی از باور است» (Frankish, 2016, p.23). در این دیدگاه، البته گرایش‌های تلویحی بر مبنای نوعی ذهنیت توضیح داده می‌شوند که این ذهنیت البته می‌تواند ناآگاهانه هم باشد. باید دانست که هیچ توافق کلی‌ای درباره ساختار بازنمودی گرایش‌های تلویحی وجود ندارد. برخی فیلسوفان آن‌ها را حالات ذهنی منحصربه‌فرد با ساختاری پیوندی در نظر گرفته‌اند (برای مثال، نک: Gendler, 2011; Brownstein & Madva, 2012).

درحالی که برخی دیگر آن‌ها را باورهای ساده تلقی کرده‌اند (برای مثال، نک: De Houwer, 2014; Hughes et al., 2011; Mandelbaum, 2016) یا حالتی که کمتر از آن هستند که باور تلقی شوند اما با این حال ساختار گزاره‌ای دارند (برای مثال، نک: Levy, 2015) (Toribio, 2021, p.1531).

البته تلویحی همواره به معنای ناآگاهانه به کار نرفته است. برخی نیز آن را عمدتاً به مثابه خارج از باخبری آگاهانه^۱ لحاظ می‌کنند. برای مثال، برونشتاین و سول گرایش تلویحی را چنین معرفی می‌کنند «اصطلاحی ساختگی که به ارزیابی‌های گروه‌های اجتماعی که اکثراً خارج از باخبری آگاهانه یا خارج از کنترل هستند اشاره و ارجاع دارد» (Brownstein & Saul 2016, p.1). البته باید در نظر داشته باشیم که امکان‌های مختلفی در خصوص آنچه یک عامل در آن ناآگاه است می‌تواند وجود داشته باشد و تعیین حیطه این امکان‌ها، به مثابه امری کلی و جهان‌شمول، دور از ذهن است. به‌طور خلاصه می‌توان گفت که این فقدان آگاهی یا (۱) در خود گرایش (شامل حالات و فرآیندهای ذهنی و یا خصلت آن) است، یا (۲) در تأثیر آن گرایش بر تصمیمات و یا افعال ماست، یعنی این که آیا و چگونه یک گرایش بر تصمیمات و اعمال ما اثر می‌گذارد، و یا (۳) در منشأ یا علت یک گرایش است (Holroyd & Scaife & Stafford, 2017, p.4).

نکته مهم این است که اخیراً این نگاه که گرایش‌های تلویحی ناآگاهانه هستند در پژوهش‌هایی در زمینه روان‌شناسی اجتماعی و در آثار کسانی چون هان (Hahn, 2013) و توریبویو (Toribio, 2021) مورد نقد و حمله قرار گرفته است. این پژوهش‌ها به این نکته اشاره می‌کنند که نمی‌توان به طور دقیق اعلام کرد که گرایش‌های تلویحی ناآگاهانه هستند و در این باره اکنون تردیدهای جدی وجود دارد.

اما معناهای دیگری نیز می‌توان برای گرایش تلویحی در نظر داشت که عبارت است از «تلویحی به مثابه امر ناهماهنگ و تأیید نشده». در این تلقی، تلویحی امری در نظر گرفته می‌شود که با دیگر شناخت‌های عامل ناهماهنگ باشد (Holroyd & Scaife & Stafford, 2017, p.5). یعنی گرایش تلویحی چیزی است که از سوی عامل شناختی مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. کسانی مانند گلاسگو اظهار می‌کنند که افراد نسبت به گرایش‌های تلویحی شان بیگانه هستند، از این نظر که «خالصانه و حقیقتاً ادعا می‌کنند گرایش‌های آنها بازنمایانده خود واقعی آن‌ها نیستند» (Glasgow, 2016, p.37). همچنین فرانکیش بیان می‌کند که ما باید گرایش به مثابه امری تلویحی را این گونه به فهم درآوریم که در آن عامل گرایش‌های تلویحی خودش را «در استدلال‌آوری آگاهانه و در تصمیم‌گیری‌هایش مورد تأیید قرار نمی‌دهد» (Frankish, 2016, p.25). در واقع آنچه در اینجا باید به آن دقت کرد این است که این معنای دوم به نوعی به ناآگاهانه بودن آن‌ها برمی‌گردد. چنانچه شخص در اظهارات خودش صادق باشد و به راستی دخالتِ چنین گرایش‌هایی را در تصمیماتش تأیید نکند، آنگاه این عدم تأیید می‌تواند به ناآگاهانه بودن برگردانده

شود. البته به طور کلی می‌توان گفت که معنای تلویحی در واقع زمانی که «به عنوان معیاری برای گرایش عمل کند بسیار واضح است» (Gawronski et al., 2022, p.140).

اما درباره واژه «گرایش» چه معانی مختلفی را می‌توان در نظر داشت؟ رایج‌ترین معانی از واژه گرایش عبارت‌اند از (۱) گرایش به مثابه امر بد، و (۲) گرایش به مثابه امری خنثی و بی‌طرف.

بیشتر تلقی‌ها و رایج‌ترین آنها «گرایش به مثابه امر بد» است. بسیاری از پژوهشگران گرایش را چیزی در نظر می‌گیرند که به نحو هنجاری بد است. چنین کاربردی از واژه گرایش طنزینی هماهنگ با فهم متعارف از گرایش دارد، به ویژه گرایش داشتن در برابر شخص یا گروهی خاص (Holroyd & Scaife & Stafford, 2017, p.7).

سول اظهار می‌کند که «در مورد زنان در فلسفه، گرایش‌های تلویحی، گرایش‌هایی ناآگاهانه هستند که به طور مثال نحوه فهم و ارزیابی آثار و کارهای زنان را در ما تحت تأثیر قرار می‌دهند، و ما را بدین سو می‌کشاند که کارهای آنان را، بیش از آن که سزاوارش هستند، به طور منفی ارزیابی کنیم» (Saul, 2013a, p.40). در این تلقی، گرایش با ارزیابی منفی و منحرف‌شده در ارتباط است. در جای دیگر، وی اشاره می‌کند که گرایش‌ها «تمایلات غیرارادی و ناآگاهانه‌ای هستند که با خصلت‌های مشخصی از اعضای گروه‌های اجتماعی خاصی ارتباط دارند، به نحوی که منتهی به برخی خطاهای بسیار نگران‌کننده می‌شوند» (Saul, 2013b, p.244). در اینجا گرایش چیزی است که منجر به بروز خطاهای نگران‌کننده می‌شود و بنابراین گرایش به مثابه امری بد در نظر گرفته می‌شود.

البته باید توجه کنیم که چنین اظهاراتی لزوماً نشان‌دهنده این نیست که گرایش‌ها ضرورتاً بد هستند؛ اما به دست دادن معیاری برای این که چه گرایشی‌هایی خوب و چه گرایشی‌هایی بد هستند، و این که تحت چه شرایطی خوب یا بد هستند، و همچنین نسبت آنها با واقعیت موجود، نیازمند کار تحقیقاتی بیشتر و به دست دادن معیارهای نظری درخور است، و بنابراین نمی‌توان بدون چنین معیارهایی گرایش را صرفاً بد یا خوب در نظر گرفت.

معنای دیگری که برای گرایش می‌توان در نظر داشت «گرایش به نحو هنجاری خنثی و بی‌طرف» است. در این مورد، سول بر این باور است که این واژه ممکن است صرفاً برای جدا کردن ارتباطات و پیوندهای تلویحی به کار برده شود (Saul, 2013b, p.40). بنابراین، آن‌ها را باید این گونه در نظر گرفت که چرا آن‌هایی که بد هستند بد شناخته شده‌اند؟ در این معنا، به دنبال این هستیم که چه چیزی موجب می‌شود گرایش به چیزی بد یا خوب دانسته شود؟^۱

۱. درباره معنای گرایش، هولروید (Holroyd & Scaife & Stafford, 2017) همچنین به دو معنای دیگر یعنی (۱) گرایش به مثابه امر نامعقول و (۲) گرایش به مثابه امر غیراخلاقی نیز اشاره می‌کند.

از نگاه فرانکیش، یک شخص مغرض کسی است که دیگران را به جای این که بر اساس استعداد و توانایی‌شان قضاوت کند، آن‌ها را بر اساس مفهومی کلیشه‌ای از گروه اجتماعی‌شان مورد قضاوت قرار می‌دهد. این گروه اجتماعی می‌تواند شامل نژاد، جنسیت، طبقه و چیزهایی از این قبیل باشد. همچنین یک شخص به نحو تلویحی مغرض است، اگر رفتارش یک مفهوم کلیشه‌ای از این نوع را نمایش دهد، حتی اگر این افراد صراحتاً چنین مفهومی را تأیید نکنند و حتی به صراحت آن را انکار نیز بکنند (Frankish, 2016, p.24).

بدین ترتیب، ما خوانش‌های متعددی از گرایش‌های تلویحی داریم - تفسیرهایی که در حال گسترش هستند. هر نوع تفسیری می‌تواند نحوه مواجهه ما با آن‌ها را تعیین کند. با این حال، میان برخی تفسیرها قرابت جدی وجود دارد و میان برخی نیز تعارض هست. در بررسی مواردی که با گرایش‌های تلویحی مرتبط هستند، باید به این نکته توجه کنیم که در تحلیل‌مان از مسئله، نوع خوانش از گرایش تلویحی را مشخص کنیم و مطابق آن مسئله را مورد ارزیابی قرار دهیم. در بخش بعدی مقاله، ارتباط گرایش‌های تلویحی با مسئله شکاکیت بررسی خواهد شد.

مسئله شکاکیت

گرایش‌های تلویحی می‌توانند پیامدهای معرفتی گوناگونی داشته باشند. یکی از مهم‌ترین پیامدهای معرفتی مسئله ارتباط آنها با شکاکیت است که در این بخش بررسی می‌شود. سول اظهار می‌کند کسانی که درباره گرایش تلویحی می‌نویسند، در درجه اول، علاقه‌مند به شیوه‌هایی هستند که تقریباً ناآگاهانه‌اند، عمدتاً دارای پیوندهای خودکار و غیرارادی هستند، و کلیشه‌هایی‌اند که ممکن است در چگونگی تعامل ما با گروه‌های اجتماعی بدنام‌شده مؤثر باشند (Saul, 2017a, p.235).

جنیفر سول، بنا بر آنچه درباره گرایش‌های تلویحی مطرح شده است، بحثی را درباره این که گرایش تلویحی منجر به بروز نوع خاصی از شکاکیت می‌شود مطرح می‌کند. وی این صورت جدید از شکاکیت را «تردید مرتبط با گرایش» می‌نامد. سول اظهار می‌کند که آنچه ما درباره گرایش‌های تلویحی می‌دانیم نشان‌دهنده این است که دلایل بسیار خوبی وجود دارد تا باور کنیم که به نحو مناسبی نمی‌توانیم به قوای شناخت جوی خود اعتماد کنیم. اگرچه این بدان معنا نیست که ما درباره هر چیزی مرتکب اشتباه می‌شویم، بلکه بدین معناست که دلایل خوبی در دست داریم که نشان می‌دهد در بیشتر موارد دچار خطا و اشتباه می‌شویم. به نظر وی، از این لحاظ چنین شکاکیتی از نوع سنتی آن نیرومندتر خواهد بود. همچنین مورد دیگری که موجب می‌شود این نوع شکاکیت از نوع سنتی نیرومندتر باشد این است که چنین شکی نیازمند عمل است. در دیگر اشکال سنتی شکاکیت، هنگامی که کلاس فلسفه را ترک می‌کنیم، هیچ احساسی از شکاکیت نداریم، و شک مورد بحث در زندگی عملی ما بروز و ظهوری ندارد.

اما در شک مرتبط با گرایش، ما هرگز حس خوبی پس از ترک کلاس فلسفه نخواهیم داشت؛ زیرا در این مورد ما نیازمند این هستیم که برای بهبود وضعیت شناختی خودمان کاری انجام دهیم. سول بر این باور است که اعمالی که برای از میان بردن این نوع از شکاکیت لازم است فردی نیستند، بلکه باید به نحو جمعی انجام گیرند. از آنچه پیش تر درباره گرایش تلویحی گفته شد، چنین برمی آید که گرایش های تلویحی تمایلات ناآگاهانه ای هستند که مفاهیم را به نحوی غیرارادی به هم مرتبط می کنند. سول بر این باور است که این گرایش ها پیامدهای معرفتی نیز دارند. وی با اشاره به برخی جنبه های معرفت شناسانه که در فلسفه رخ می دهد، می گوید:

مسلماً برخی دانشجویان فوق العاده وجود دارند که نمرات پایین تری دریافت می کنند و کمتر از مقداری که باید مورد تشویق قرار می گیرند. برخی فیلسوفان ممتاز شغلی را که باید به دست نمی آورند. ارجاع ها و ویراستاری های نویسندگان کم آوازه یا بی آوازه، اعمال نمی شود. برخی کارهای عالی هستند که چاپ نمی شوند. فلسفه به مثابه یک رشته از این هم بدتر است و اوضاعش به آن خوبی که سزاوار آن است، نیست. (Saul, 2013b, p. 247)

از دید سول، وقتی ما درباره کیفیت یک مقاله به خطا دوری می کنیم، در واقع درباره کیفیت یک استدلال و برهان خطا کرده ایم. اما ارزیابی ما درباره آن استدلال تحت تأثیر مؤلفه هایی است که به کیفیت آن استدلال کاملاً نامرتب هستند؛ یعنی شناخت ما تحت تأثیر آن گروه اجتماعی که نویسنده متعلق به آن است قرار می گیرد. پیامد این نوع اثرپذیری کاهش سطح آگاهی های ماست. در واقع ما استدلالی را می پذیریم که به واقع نپذیرفته ایم و استدلالی را رد می کنیم که به واقع رد نکرده ایم، بلکه گروه های اجتماعی اقامه کنندگان آن استدلال را پذیرفته یا رد کرده ایم. بنابراین، شناخت های ما در این وضعیت دچار خطری جدی خواهند بود.

سول بر این باور است که وقتی ما تصمیم می گیریم که کدام استدلال را بپذیریم، عمدتاً تصمیم می گیریم که کدام استدلال از یک فرد سفیدپوست، تراجنسیتی، طبقه متوسط، دین دار و یا بی دین را بپذیریم. بنابراین، دوری های ما درباره یک استدلال، به واسطه مجموعه ای از گرایش های عمدتاً ناآگاهانه و بی ارتباط به آن استدلال، تحت تأثیر قرار می گیرند.

فریکر به «بی عدالتی مبتنی بر گواهی» اشاره می کند و استدلال می کند که گروه اجتماعی ای که فرد متعلق به آن است اغلب تأثیر زیادی بر تمایل ما برای ملاحظه آن به مثابه منبع معتبر شناخت خواهد داشت. ما عمدتاً به ارزیابی گواهی ای که از سوی گروه هایی که نزد ما خوش نام نیستند ارائه می شود تمایلی نشان نمی دهیم. پژوهش ها نشان می دهند که چنین مشکلاتی بسیار وسیع تر از حالتی است که این موارد را در نظر نیاوریم (Fricker, 2007). سول این نظر را تأیید می کند. وی معتقد است که گرایش های تلویحی موجب بی عدالتی معرفتی و بی عدالتی مبتنی بر گواهی نیز می شوند. در واقع گستره

این گرایش‌ها از گستره انواع بی‌عدالتی مبتنی بر گواهی وسیع‌تر است (Saul, 2017a, pp.236-7).

سول معتقد است که گرایش تلویحی نه تنها بر داوری ما هنگام تصمیم‌گیری درباره پذیرش یا رد گواهی افراد، بلکه همچنین بر این که چه کسی را معتبر بدانیم نیز اثر می‌گذارد. پژوهش درباره گرایش تلویحی نشان می‌دهد که هنگامی که فکر مبتنی بر شواهد یا روش‌شناسی را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم، در واقع تحت تأثیر گرایش‌های مرتبط با گروه‌های اجتماعی قرار گرفته‌ایم (Saul, 2013b, p. 248). این بدان معناست که وقتی یک گواهی یا شهادتی را مورد ملاحظه قرار می‌دهیم، درباره این که یک فرد تا چه اندازه معتبر است، داوری کرده‌ایم. مشکل چنین رویکردی این است که در ارزیابی یک استدلال، هرگز نباید به اعتبار یک فرد توجه کرد، بلکه باید فقط به آن استدلال دقت کنیم. فرض کنید ما نظریه صورت ارسطو را تنها بدین خاطر بپذیریم که توسط فردی معتبر، یعنی ارسطو، بیان شده، نه این که خود نظریه صورت او دارای ویژگی‌های تبیینی‌ای است که می‌تواند آن را پذیرفتنی کند. به نظر می‌رسد با فرض گرایش تلویحی، ما در داوری‌های معرفتی‌مان تحت تأثیر گروه‌های اجتماعی‌ای قرار می‌گیریم که شخص استدلال‌کننده عضوی از آن‌هاست. حتی هنگامی که می‌کوشیم خود شواهد یا استدلال را ارزیابی کنیم، باز هم از این تأثیر رها نیستیم. بنابراین، گرایش‌های تلویحی فقط در این که به چه کسی باید اعتماد کنیم بر ما اثر نمی‌گذارند، بلکه وقتی تصور می‌کنیم در حال داوری درباره چیزی هستیم که هیچ ارتباطی با اعتبار افراد ندارد نیز ما را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بنابراین، سول اظهار می‌کند که گرایش تلویحی ما را به سوی خطاهایی سوق می‌دهد که مبتنی بر عضویت در گروه‌های اجتماعی است، آن هم هنگامی که تصور می‌کنیم در حال داوری درباره شایستگی علمی یک استدلال هستیم (Saul, 2013b, p.249).

علاوه بر این‌ها، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد گرایش تلویحی حتی بر ادراک حسی ما نیز تأثیر می‌گذارد. پژوهش‌ها (عمدتاً در ایالات متحده) درباره نوعی گرایش خاص، موسوم به «گرایش تیرانداز»، نشان می‌دهد که یک شیء که از دور مبهم به نظر می‌آید، چنانچه در دستان یک جوان سیاه‌پوست باشد، به شکل تفنگ و اگر در دستان یک سفیدپوست باشد، به شکل چیزی بی‌خطر، مانند تلفن همراه، به نظر می‌رسد (Correll & Park & Judd & Wittenbrink, 2002). بنابراین، گرایش تلویحی نه تنها بر داوری ما درباره استدلال‌ها و پژوهش‌ها، بلکه بر ادراک حسی ما نیز اثرگذار خواهد بود.

نزد سول، در اشکال سنتی شکاکیت، ما با احتمالاتی روبرو هستیم که بر نفی آنها توانا نیستیم و نمی‌توانیم از آنها جلوگیری کنیم، مانند فرضیه «مغز در خمیره» پاتم یا «اهریمن شرور» دکارت و یا فرض‌هایی مانند این که فردا ممکن است جاذبه‌ای در کار نباشد و یا خورشید از غرب طلوع کند. بررسی این نوع شکاکیت نشان می‌دهد که ما در وضعیتی هستیم که بسیاری از مواردی را که تصور می‌کنیم می‌دانیم، در واقع نمی‌دانیم، و این ممکن است ما را پریشان کند. همچنین چنین وضعیتی نشانگر این است که ما در داشتن بسیاری از باورهای خودمان ناموجه هستیم (Saul, 2013b, p.250).

معمولاً پاسخی که بدین فرضیات داده می‌شود این است که چنین نگرانی‌هایی نباید ما را تحت تأثیر قرار دهد، زیرا هیچ دلیلی در دست نیست که نشان دهد اهریمن شروری در کار است یا ما مغزهایی در خمره‌ها هستیم. بنابراین، ما هیچ دلیلی نداریم که چنین احتمالاتی را محقق‌شده در نظر بگیریم. در عوض، سول معتقد است که شک برآمده از گرایش تلویحی وضعیت یکسره متفاوتی دارد. دلایل بسیار خوبی در دست است تا فرض کنیم به طور نظام‌مند، به واسطه گرایش‌های ناآگاهانه خودمان که مرتبط با گروه‌های اجتماعی هستند، مرتکب خطا می‌شویم. این از دلایلی است که نشان می‌دهد شک حاصل از گرایش تلویحی نیرومندتر از انواع سنتی شکاکیت است. در واقع شکاکیت سنتی محقق‌نشده است، در حالی که شکاکیت مرتبط با گرایش تحقیق‌یافته است.

سول بر آن است که گرایش تلویحی ممکن است به نحوی ناآگاهانه حتی به ما اجازه ندهد که پرسش مطرح‌شده از سوی فردی مرتبط با گروه‌های اجتماعی خاص را به درستی بشنویم و یا یک پیشنهاد را به خوبی مورد ملاحظه قرار دهیم.

کریستوفر هوکوی استدلال می‌کند که مؤثرترین تفسیر و تحلیل از چالش‌های شکاکیت این است که آنها را به مثابه چالشی بر توانایی‌های ما در جستار و تحقیق مسئولانه و معتبر بدانیم. به نظر هوکوی، وقتی استدلالی شکاکانه اقامه می‌شود، در واقع چالشی بر اعتبار و قابل‌اعتماد بودن آن چیزی است که ما «ابزارهای شناختی‌مان» می‌خوانیم. به باور وی، برای رد این چالش‌ها، باید نشان دهیم که در اتکا به روش‌های باورساز متعارفمان افرادی بی‌ضمانت و بی‌مسئولیت نیستیم. نزد هوکوی، «ما می‌توانیم بر پژوهش‌هایمان پافشاری کنیم تنها اگر اطمینان داشته باشیم که... تأملاتمان مسیر مناسبی را در پیش گرفته‌اند» (Hookway, 2003, p.200). اما سول بر این باور است که اکنون می‌دانیم که تأملاتمان مسیرهای کاملاً نامناسبی را در پیش گرفته‌اند. ما نه تنها در ارزیابی مدعیات و استدلال‌ها با روش‌هایی که به کار می‌بریم ناکام می‌مانیم، بلکه با به کار بستن روش‌های نادرست در ارزیابی آنها ممکن است با آن استدلال‌ها به جد مخالفت کنیم، بدون این که به درستی دریافته باشیم که آن استدلال و ادعا چه چیزی را مطرح می‌کند (Saul, 2013b, p.253).

برایان فرانس (Frances, 2005) استدلال‌های سنتی شکاکیت را کاملاً نامعقول، غیرقابل نفی، و غیرجدی می‌داند. وی اشاره می‌کند که اگرچه چنین استدلال‌هایی (مانند اهریمن شرور یا مغز در خمره) قابل نفی نیستند، اما کاملاً غیرمعقول هستند. به باور فرانس، این صورت‌های شکاکیت، هرگز در زندگی ما جاری و ساری نیستند؛ به تعبیر او، این نوع شکاکیت زنده نیست و ما نباید آن را جدی بگیریم. از دید فرانس، صورت‌های زنده شکاکیت نیز وجود دارند، به نحوی که پاسخ‌هایی که به انواع سنتی داده می‌شود نمی‌تواند در مورد آن‌ها مؤثر باشد. سول با بهره گرفتن از بحث فرانس، تردید مرتبط با گرایش را از نوع شکاکیت زنده دانسته و آن را نیازمند اقدام عملی می‌داند.

سول به دلایلی برای لزوم این اقدام عملی اشاره می‌کند. از دید وی، شکاکیت مرتبط با گرایش

تلویحی به روش‌های گوناگونی برای ما ایجاد مشکل می‌کند، از جمله این که آنها موجب تصمیمات اشتباه و ارزیابی‌های نادرست از استدلال دیگران می‌شوند. همچنین موجب می‌شوند در برخورد با پرسش‌ها و پیشنهادها گروه‌های اجتماعی خاص دست به داوری‌های نادرست بزنیم. برهان‌های ارائه‌شده در مقالات را به درستی ارزیابی نکنیم و بنابراین به خطای یک مقاله را رد کنیم. همچنین استدلال‌هایی را که زنان ارائه می‌کنند، به این دلیل که زن هستند، رد می‌کنیم. همه این‌ها ما را بدین سو می‌کشاند که نیاز به اقدامی عملی را احساس کنیم (Saul, 2013b, p.256). به باور سول، اگرچه مطالعات درباره سهم زنان در فلسفه چندان قابل توجه نیست، اما می‌توان انتظار داشت که گرایش‌های کلی درباره عقل زنان بر سنجش کارهای آنان تأثیر می‌گذارد. همچنین ممکن است گرایش‌های خاصی درباره زنان در فلسفه وجود داشته باشد که بر سنجش‌ها مؤثر واقع شود. در واقع این موجب شده که کارهای زنان در فلسفه آن طور که باید مورد توجه قرار نگیرد و این از تأثیرات گرایش‌های تلویحی و آشکار است. به باور سول، زنان در مجلاتی که رتبه پایین‌تری دارند مقالات خود را منتشر می‌کنند، در حالی که برای مردان این گونه نیست. مردان و زنان ممکن است کارهایی با کیفیت یکسان ارائه کنند، اما به دلیل وجود گرایش‌های تلویحی و آشکار، این شکاف بین آن‌ها ایجاد می‌شود (Saul, 2017b, pp.129-30).

راهکار سول برای مقابله با تأثیرات زیان‌آور گرایش‌های تلویحی بر جنبه‌های معرفتی انسان یک حرکت و اقدام جمعی است. به باور او، کلیشه‌های مبتنی بر گرایش‌های تلویحی تنها در صورتی می‌تواند کاملاً برچیده شود که جهان اجتماعی مان را دوباره شکل دهیم و از نو صورت‌بندی کنیم. چنین اقدامی می‌تواند از طریق ایجاد محل‌ها و مکان‌های کاری فراگیرتر انجام پذیرد، که در آن‌ها زنان، افراد رنگین‌پوست و افراد معلول در جایگاه قدرت باشند. همچنین، با قرار دادن مردان در نقش‌های پرورش‌دهنده و جز آن می‌توان جهان اجتماعی دیگری را ایجاد کرد که تأثیرات زیان‌بار گرایش‌های تلویحی را نداشته باشد و یا دست‌کم بسیار کاهش دهد (Saul, 2013b, p. 261).

بررسی و نقد

دیدیم که از نظر سول شک مرتبط با گرایش، گرچه مانند صورت‌های سنتی شکاکیت از نظر گستردگی عام نیست، اما نسبت به آن مخرب‌تر است. این شک در عمل اطمینان و ضمانت ما را در مورد بسیاری از داوری‌های روزمره کاهش می‌دهد و در نتیجه اعتبار و اطمینان از اعمال معرفتی را که مبتنی بر آنها هستند به چالش می‌کشد. دنت (Dennett, 1987) اظهار می‌کند که اگر ما به واقع می‌خواهیم از تفکر مبتنی بر گرایش جلوگیری کنیم یا آن را منقطع سازیم، باید گهگاه دیدگاه موسوم به «نظرگاه قصدی» درباره خود را کنار بگذاریم و به جای آن «نظرگاه طراحی» را برگزینیم. نظرگاه قصدی را دنت هنگامی بیان می‌کند که می‌خواهیم موجودات پیچیده‌ای مانند انسان و یا بازی شطرنج رایانه‌ای را تبیین کنیم. در این نظرگاه، موجودی که باید تبیین شود موجودی عقلانی ملاحظه می‌شود، حتی اگر به واقع چنین نباشد. اما نظرگاه

طراحی شده را هنگامی به کار می‌بریم که بخواهیم موجودی را به واسطه برنامه طراحی شده برای آن تبیین کنیم، یعنی بگوییم که موجود مذکور برای چه کاری طراحی شده است. دنت به نظرگاه سومی هم اشاره می‌کند که آن در مواقعی که تبیین یک موجود از طریق قوانین طبیعت ممکن است به کار برده می‌شود، و به آن «نظرگاه فیزیکی» می‌گوید.

این تغییر رهیافت می‌تواند یادآور دیدگاه کواین باشد، هنگامی که رویکرد طبیعت‌گرایانه به معرفت و شناخت را پیشنهاد کرد. معرفت‌شناسی طبیعی‌شده وی هر گونه تلاش برای تبیین پیشین از یک رابطه مناسب میان داده‌ها و نظریه را کنار می‌نهد و در عوض توصیه به تحقیق و مطالعه تجربی درباره شناخت و معرفت انسانی می‌کند. به نظر می‌رسد برای پاسخ به شکاکیت برآمده از گرایش نیازمند این هستیم که رویکردی تجربی و طبیعت‌گرایانه را برای مطالعه در شناخت و معرفت انسانی اتخاذ کنیم. چنین رویکردی می‌تواند هنجارهای معرفتی پذیرفته‌شده را دوباره مورد پرسش قرار دهد، و بنابراین ممکن است در وضعیتی قرار بگیریم که اذعان کنیم برخی از این هنجارهای معرفتی پذیرفته‌شده سنتی برای موجوداتی مانند ما نامناسب هستند. آنتونی (Antony, 2016, p.161) اظهار می‌کند که قربانی اصلی چنین رهیافت طبیعت‌گرایانه‌ای مفهوم معینی از عینیت خواهد بود. به باور وی، ما نباید بکوشیم همه گرایش‌ها را کنار بگذاریم. عینیتی که با قطع نظر از همه گرایش‌ها به دست آید، برای ما یک هنجار معرفتی نامناسب است؛ زیرا وجود گرایش عنصری اساسی در موفقیت شناختی انسان قلمداد می‌شود. به نظر وی، وجود گرایش‌ها شرایطی توانمند برای دستیابی انسان به معرفت است و بدون وجود آنها ما کمتر می‌دانیم و نه بیشتر. وی استدلال می‌کند که «گرایش نقشی ضروری و ساختاری در گسترش شناخت بشری ایفا می‌کند» (Antony, 2016, p.158). بنابراین، در این فهم، گرایش به معنای «یک تمایل، میل به خلق و خو و یا میل به یک چشم‌انداز یا نگاه خاص است» (Antony, 2016, p.162). به باور وی، چنین تمایلاتی برای عامل‌های شناختی محدود و متناهی مانند ما اجتناب‌ناپذیر است. علاوه بر این، این گرایش‌ها اغلب برای تمرکز ما بر امکان‌های برجسته در پژوهش‌ها مفید هستند. به عبارت روشن‌تر، می‌توان گفت نخست خود گرایش به اموری همچون دانستن ما را به سوی کسب معرفت سوق می‌دهد و مسلم است که چنین گرایشی نمی‌تواند بد قلمداد شود؛ دوم این که گرایش‌های متفاوت موجب تنوع دیدگاه و در نتیجه شناخت رویه‌های متعدد اشیاء و امور می‌گردد. حاصل کلام آن که نمی‌توان مطلق گرایش‌ها را کنار نهاد، بلکه تنها باید از گرایش‌های منحل به معرفت اجتناب کرد.

به باور آنتونی، یک فهم تجربی بسط‌یافته از عملکردهای شناخت انسانی ما را بدین سو خواهد کشاند تا باوری را که گرایش را به طور ذاتی بد می‌داند کنار بگذاریم؛ هرچند نباید به اشتباه نتیجه بگیریم که گرایش بد وجود ندارد. آنچه در واقع یک گرایش را بد می‌کند صرف گرایش بودنش نیست، بلکه یک گرایش بد است، چون ما را به جهتی نادرست منحرف می‌سازد، یعنی در جهت دور شدن از صدق و حقیقت. این سخن بدان معناست که اگر گرایشی ما را به سوی صدق و حقیقت بکشاند، آنگاه آن گرایش

خوب خواهد بود. در واقع در دیدگاهی که آنتونی دارد گرایش امری خنثی و بی‌طرف است، و از این رو خوب یا بد بودن آن وابسته به جهتی است که ما را بدان می‌کشاند. بر اساس معانی‌ای که برای واژه «گرایش» ذکر شد، نزد سول، گرایش امری بد دانسته می‌شود، زیرا بر داوری‌های ما اثر می‌گذارد و در نتیجه ما را در اتخاذ تصمیم و داوری صحیح به اشتباه می‌اندازد. بنابراین، دیدگاه سول این است که باید به نحوی عمل کرد که گرایش‌ها و تأثیر آنها از میان برود.

در مقابل، آنتونی معتقد است ایده‌ای که در آن گرایش به طور ذاتی زیان‌آور دانسته شده است، نوع خاصی از مفهوم تجربه‌گرایانه از ذهن و شناخت است. به باور وی، این دیدگاهی است که معتقد است باورها باید به طور ویژه بر امور واقع استوار باشند. در حقیقت، این دیدگاهی درباره ساختار ذهن است که توسط لاک، هیوم، جان استوارت میل، و در دوره مدرن توسط پوزیتیویست‌های منطقی، و نیز در اوایل قرن بیستم توسط رفتارگرایان مورد استفاده قرار گرفته است. دیدگاه اصلی این نوع از تجربه‌گرایی این است که «ذهن در بسط معرفت و شناخت هیچ مشارکت اساسی نمی‌کند». بر اساس این دیدگاه، ذهن یک ماشین خنثی و بی‌طرف است که داده‌های حسی را مطابق با دامنه کلی عملیات دستکاری می‌کند (Antony, 2016, p.164). در اینجا مفهوم دامنه کلی ناظر به این مطلب است که شناخت صرفاً از تجربه ناشی می‌شود و هر گونه مشارکتی که ذهن در گسترش شناخت انجام می‌دهد، در همه موارد، مشارکتی یکسان و همانند است. بر این اساس، ذهن مانند ماشینی خنثی و بی‌طرف عمل کرده و تجربه را به باور تبدیل می‌کند.

بنابراین، مبنای دیدگاه سول درباره شکاکیت نوعی تجربه‌گرایی است که هیچ نقشی برای ذهن در ساختن باور قائل نیست. چنانچه مشارکت ذهن در دست‌یابی و ساختن باورها را جدی بگیریم، آنگاه باید در نقش گرایش‌ها در ساختن باور و تأثیر آنها در داوری‌های خود تجدیدنظر کنیم.

ساموئل دایرکتور استدلال می‌کند که نظریه سول درباره شکاکیت برآمده از گرایش یک استدلال خودویرانگر است و یک وضعیت شکاکانه را به باور نمی‌آورد. به باور وی، سول در اینجا با یک قیاس دوحدی روبروست: (۱) اگر استدلال سول به اندازه کافی قوی باشد که منجر به شکاکیت شود، آنگاه خودش را ویران می‌کند. به عبارتی این استدلال شکاکانه به خودش هم برمی‌گردد و خودویرانگر است. (۲) اگر استدلال او ضعیف باشد، آنگاه نمی‌تواند نتیجه‌ای شکاکانه از آن بگیرد. بنابراین، هر دو وضعیت برای سول پذیرفتنی نیست (Director, 2018, p.49).

دایرکتور البته اظهار می‌کند که ایراد خودویرانگری همواره در برابر اشکال سنتی شکاکیت نیز به کار برده شده است، اما نکته بدیع استدلال او این است که می‌گوید این ایراد قدیمی در برابر این شکل جدید شکاکیت نیز موفق عمل می‌کند. استدلال سول پیامد شکاکانه‌ای دارد که توانایی و قوای عقلانی ما را به عنوان یک پژوهشگر زیر سؤال می‌برد. اما این ایراد بلافاصله می‌تواند متوجه استدلال سول نیز بشود. زیرا وی نیز با تکیه بر همین قوا چنین استدلالی را اقامه کرده است. گذشته از همه این‌ها، برای به دست آوردن

شواهد تجربی درباره گرایش‌های تلویحی که سول در استدلالش از آن‌ها بهره می‌برد، وی باید از قوای ادراکی‌اش برای خواندن مقالات روان‌شناسی استفاده کند، همچنین باید گواهی روان‌شناسان را بپذیرد، و نیز او باید به توانایی‌هایش به مثابه یک جستجوگر حقیقت اعتماد کرده باشد. بدین ترتیب برای آموختن اطلاعات تجربی که در استدلالش به کار رفته است، سول از قوای ادراکی‌اش استفاده می‌کند، که مبتنی بر گواهی است، و به توانایی‌های عقلانی‌اش نیز اعتماد می‌کند. با همه این اوصاف، و بنا بر استدلال خود سول، او باید درباره شواهدی که در استدلالش به کار برده تردید کند، زیرا آن‌ها با استفاده از توانایی‌هایی که وی معتقد است قابل اعتماد نیستند حاصل شده‌اند. علاوه بر این‌ها، همه موارد فوق درباره روان‌شناسانی که سول در استدلالش از آن‌ها یاد می‌کند نیز صادق است. بنابراین، دایرکتور نتیجه می‌گیرد که استدلال شکاکانه سول، از آنجا که یک استدلال خودویرانگر است، به شکست می‌انجامد (Director, 2018, pp.49-50).

دایرکتور درباره مورد دوم نیز می‌گوید که سول می‌تواند، برای رهایی از مشکل خودویرانگری، استدلال خود را به نحوی بازنویسی کند که مستلزم تقلیل اعتبار قابل توجه قابل اعتماد بودن قوای عقلانی ما باشد، اما این کاهش اعتبار غیرشکاکانه باشد. بدین ترتیب، ما نسبت به قوای عقلانی خودمان اعتماد لازم را نداریم، اما این عدم اطمینان منجر به یک وضع شکاکانه نمی‌شود. به باور دایرکتور، اگر سول بدین ترتیب بخواهد از ایراد خودویرانگری بگریزد، آنگاه استدلال وی به نحوی ضعیف خواهد شد که وضع شکاکانه نخواهد داشت، و بنابراین شق دوم این قیاس دوحدی در اینجا آشکار می‌شود. پس در این صورت نیز، به باور دایرکتور، استدلال سول ناکام خواهد ماند (Director, 2018, p.53).

از طرفی پاسناو از جمله کسانی است که دیدگاه‌های سول را قانع‌کننده می‌داند. او این شکاکیت را «شکاکیت گرایش» می‌نامد. نزد وی، شکاکیت گرایش مسیر سودمندی را به سوی خصلت معرفتی بی‌عدالتی معرفتی پیشنهاد می‌دهد. نخست، حتی آن دسته از خوانندگانی که دیدگاه‌های سول را قانع‌کننده نیافته‌اند باید شکل معتدل‌تری از این استدلال را جدی بگیرند. دوم، تأمل در پویایی گرایش معرفتی در طول زمان، پیچیدگی مسائل معرفتی بنیادی را روشن می‌کند. نزد وی، «این نتایج حتی برای کسانی که صورت معتدلی از شکاکیت گرایش را نیز تا حدی به دلیل علاقه درونی‌شان، و تا حدی به دلیل این که در نهایت این امر راه را برای تصویری کلی از رابطه میان گرایش و روابط معرفتی بینافردی نشان می‌دهد، رد می‌کنند، نیز دارای اهمیت است» (Pasnau, 2022, p.157).

پاسناو نتیجه می‌گیرد که گرایش‌های اجتماعی ما - که در مواردی همچون نژاد، جنسیت، و دیگر دسته‌بندی‌ها یافت می‌شود - باید ما را درباره توانایی‌هایمان در ارزیابی دقیق دیگران دچار شک کند. نزد وی، ما باید چنین شکاکیت گرایشی را در بستر شکاکیت بینافردی وسیع‌تری بفهمیم که هنگام داوری درباره ارزش دیگران به وجود می‌آید. به باور وی، از آنجایی که معرفت عمدتاً پدیده‌ای اجتماعی است، و بدین خاطر نیازمند ارزیابی دقیق مشارکت دیگران است، به درستی می‌توان گفت که تردید درباره

قابلیت اطمینانِ داورِ های معرفتی بینافردي ما صورتِ بسیار فراگیری از شکاکیت را ایجاد می‌کند (Pasnau, 2022, p.157).

هنگامی که دیدگاه سول درباره تردید مرتبط با گرایش را تحلیل می‌کنیم، می‌بینیم که در سازوکار شکاکانه‌ای که ترسیم شده است ابهاماتی وجود دارد. نخست این نوع از شکاکیت در هر فردی متفاوت است و بررسی آن در هر فرد منوط به انجام آزمون‌های دقیق تجربی است. بنابراین، ما نمی‌توانیم معیاری کلی را برای همه افراد به دست دهیم. همچنین باید در نظر داشت که چگونگی انجام آزمون‌های تجربی تأثیر مستقیمی در نتایج برآمده از آن‌ها خواهد داشت. اگر از منظری روش‌شناختی به مسئله نگاه کنیم، نتایج حاصل از آزمون وابسته به روش انجام آن است. هر تغییری در روش‌شناسی ما منجر به تغییر در نتایج و در نتیجه تغییر در پیامدهای معرفتی برآمده از تأثیر گرایش‌های تلویحی خواهد شد. مثلاً اگر برای تشخیص این که فردی دارای گرایش‌های نژادی است، از روش M1 استفاده کنیم، ممکن است مجموعه نتایج S1 را به دست آوریم. حال چنانچه با روش M2 برای تشخیص چنین گرایش‌هایی عمل کنیم، به نحوی که $M2 \neq M1$ ، آنگاه مجموعه نتایج S2 را خواهیم داشت. در اینجا امکان این که $S1 = S2$ باشد، به هیچ روی مسلم نیست. اکنون اگر $S2 \neq S1$ باشد، آنگاه مشکلات جدی‌گریبان‌گیر تقریر سول خواهد بود. کافی است فرض کنیم که دو فرد H و F، تحت دو روش متفاوت، نتایج یکسانی را حاصل می‌کنند و تحت یک روش یکسان نتایج متفاوتی را به دست می‌دهند. در این صورت هیچ تضمینی برای نحوه عملکرد گرایش‌ها بر ارزیابی‌ها، داورِ ها، تصمیم‌ها و پرسش‌های معرفتی ما، آن گونه که سول معتقد است، وجود نخواهد داشت. تنها در صورتی می‌توان گفت نقد سول وارد است که بتوان روشی را نشان داد که در همه -یا اکثر- موارد به نحو تکرارپذیری وجود گرایش‌ها را در افراد مختلف نشان دهد. یعنی روشی مانند M3 وجود داشته باشد که همه یا اکثریت افراد، تحت انجام آن، به مجموعه نتایج یکسانی مانند S3 برسند. اما چنین چیزی هنوز وجود ندارد. بنابراین در این باره سول باید مستندات تجربی بیشتری ارائه کند.

دوم این که چنین نیست که انواع سنتی شکاکیت هیچ تأثیری در زندگی عملی ما در جهان خارج نداشته باشند. چنانچه ما تصور کنیم و قانع شویم که اهریمنی شروع بر اذهان ما مسلط است، بسیاری از دانسته‌های یقینی ما رنگ می‌بازد و کیفیت زندگی معرفتی ما کاهش می‌یابد. از مواردی که برای افزایش کیفیت زندگی باید در نظر داشت داشتن باورهای صادق و موجه است. چنین باورهایی موجب می‌شوند شناخت ما از جهان و دیگران افزایش یابد و افزایش سطح آگاهی موجب افزایش سطح زندگی ما و مطلوبیت آن خواهد شد. همچنین فقدان چنین باورهایی منجر به گسترش یاوه و خرافه خواهد شد، که به نوبه خود افت کیفی زندگی را در پی خواهد داشت. از آن گذشته، بسیاری از هنجارهای اخلاقی ما وابسته به باورهای ما هستند و فقدان چنین باورهایی فقدان اخلاق را در پی دارد. بنابراین، تأکید سول بر این که صورت‌های سنتی شکاکیت در زندگی عملی ما تأثیر ندارند ارزیابی درستی از پیامدهای شکاکیت سنتی نیست. سوم این که شکاکیتی که برآمده از گرایش تلویحی است، از نظر نوع و میزان اثرگذاری، در هر فردی

متفاوت است. ما می‌توانیم بگوییم داوری‌های ما متأثر از گرایش‌های تلویحی هستند و این می‌تواند در چندوجهی و ارزیابی و پذیرش یک استدلال، پیشنهاد، ادعا، پرسش و جز آن مؤثر باشد. اما آنچه نمی‌توان گفت این است که این تأثیر تا چه اندازه است؟ اگر دو فرد A و B استدلال S را مورد ارزیابی قرار دهند، چگونه می‌توان دانست داوری‌های آنها درباره S تا چه اندازه و تحت تأثیر کدام گرایش خاص است؟ فرض کنید مجموعه IB را داشته باشیم، به نحوی که شامل گرایش‌های تلویحی مؤثر مشترک در A و B برای بررسی استدلال S باشد، و داشته باشیم: $IB = \{IB1, IB2, \dots, IBn\}$. اکنون چگونه می‌توانیم بدانیم که A و B در بررسی استدلال S از کدام یک از گرایش‌های تلویحی‌شان اثر پذیرفته‌اند؟ همچنین حتی اگر روشن شود که آنها تحت تأثیر کدام یک از گرایش‌ها هستند، باز هم شدت و ضعف این اثرپذیری امری ناروشن خواهد بود. مجموعه IB مجموعه‌ای ناهمگن است و هر یک از این گرایش‌ها نوعاً می‌توانند با هم متفاوت باشند. بنابراین، صرف بیان این که ما متأثر از گرایش هستیم، بدین جا منتهی نمی‌شود که ارزیابی ما نادرست بوده و در نهایت به شکاکیت خواهیم رسید. بحث سول در اینجا روشن نیست. وی باید سازوکار این اثرپذیری را روشن کند. این نوع از شکاکیت بسیار نامتعیین است، اگرچه مقصود این نیست که نامعتبر است، بلکه نامتعیین بودن آن از این جهت است که تأثیر گرایش بر ارزیابی‌ها و تصمیم‌گیری‌های ما هنوز روشن نیست و نمی‌توان (۱) آن را بد دانست و (۲) آن را موجب شکاکیت دانست. چنین ادعاهایی هنوز نیاز به شفافیت تجربی و نظری بیشتری دارند. البته باید اذعان کرد که این نقص، یعنی شناخت تأثیر دقیق گرایش‌ها در معرفت، همچنان برطرف نشده و بحث درباره آن ادامه دارد و چنین ایرادی تنها متوجه سول نیست.

مورد چهارم این که خوانش ما از گرایش‌های تلویحی وابسته به موضع نظری ما درباره معنای گرایش تلویحی است. برگزیدن هر موضعی می‌تواند نتایجی یکسره متفاوت به بار بیاورد. دیدیم که می‌توان گرایش را برای معرفت ضروری و مفید دانست یا آن را در داوری‌ها و تصمیمات معرفتی زیان‌آور تلقی کرد. شکاکیتی که سول مطرح می‌کند لزوماً شامل همه برداشت‌ها از مفهوم «گرایش» و «تلویحی» نمی‌شود و نمی‌توان بر این مبنا شکاکیت را با همه خوانش‌های آن مرتبط دانست. در این باره باید دقت کرد که نزد سول، اولاً، گرایش‌ها ناآگاهانه هستند و فرد آن‌ها را انکار می‌کند، بنابراین مورد تأیید خود شخص نیستند. ثانیاً، این که خود گرایش بد و ناپسند تلقی شده است. ما دیدیم که برای گرایش تلویحی معانی و تفاسیر متفاوتی وجود دارد. شکاکیت مرتبط با گرایش بر مقدماتی استوار است که اولاً هیچ یک مسلم نیستند، و ثانیاً، با معانی دیگر، بعضاً در تعارض است. سخن سول این است که این گرایش‌های ناآگاهانه همواره ما را از داشتن ارزیابی و داوری معرفتی درست باز می‌دارند، اما او نشان نداده است که «گرایش‌های تلویحی همواره داوری‌ها و ارزیابی‌های معرفتی ما را منحرف می‌سازند». برای این کار، ما به پژوهش‌ها و داده‌های بیشتر و قطعی‌تری نیاز داریم. به باور ما، هنوز چنین داده‌هایی وجود ندارد. سول نشان داده است که بی‌عدالتی‌ها و ارزیابی‌های ناصحیحی درباره گروه‌های اجتماعی خاصی وجود دارد؛

اما آنچه او نشان نداده این است که این موارد ناصحیح حتماً و قطعاً به علت وجود گرایش‌های تلویحی هستند. به باور ما، این کاری است که سول برای درستی ادعایش باید انجام دهد.

نتیجه‌گیری

در این مقاله کوشیدیم تا به تأثیر گرایش‌های تلویحی بر معرفت و شناخت بشری بپردازیم. دیدیم که معانی گوناگونی از واژه‌های گرایش و تلویحی می‌توان داشت. از یک سو، گرایش را به مثابه امر بد، نامعقول، غیراخلاقی و بی‌طرف می‌توان در نظر گرفت و از سوی دیگر، تلویحی را عمدتاً به معانی ناآگاهانه، خارج از کنترل و ناهماهنگ و تأییدنشده می‌توان لحاظ کرد. گرایش‌های تلویحی دارای پیامدهای معرفتی هستند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها، نوع جدید و متفاوتی از شکاکیت است که به آن «تردید مرتبط با گرایش» گفته می‌شود. سول از جمله فیلسوفانی است که بر این باور است که گرایش‌ها در اکثر موارد داورهای، ارزیابی‌ها، تصمیمات و بسیاری از اعمال معرفتی ما را به خطا می‌اندازند، و بنابراین منجر به شکاکیتی می‌شوند که بر خلاف نوع سنتی آن در زندگی عملی ما تأثیر می‌گذارد و نیازمند اقدامی عملی است. در ارزیابی دیدگاه سول دیدیم که نظریه وی بر نوع خاصی از تجربه‌گرایی استوار است که در پی آن ذهن در ساختن باور هیچ مشارکتی ندارد و همچون ماشینی خنثی تجربه را به باور تبدیل می‌کند. بنابراین، اساس دیدگاه سول فرضی تأییدنشده درباره سهم ذهن در ساختن باور است. نیز دیدیم ایراد خودویرانگری می‌تواند متوجه استدلال‌های سول باشد. علاوه بر این‌ها، تقریر سول با ابهاماتی چند روبروست: از جمله این که چنین شکاکیتی قادر به بیان سازوکاری مشخص درباره اثرگذاری گرایش‌ها نیست. آنچه سول بیان می‌کند در هر فردی متفاوت است. هیچ معیار کلی‌ای نمی‌توان برای چنین شکاکیتی بیان کرد. با تغییر در نوع آزمون‌ها و نیز تغییر در روش انجام آزمون‌ها، نتایج نیز تغییر خواهند کرد. بدین ترتیب این نوع شکاکیت بر اساس روش و طرح آزمون‌ها نتایج متفاوتی خواهد داشت. همچنین ارزیابی سول از عدم تأثیر انواع سنتی از شکاکیت در زندگی عملی انسان ارزیابی نادرستی است. ایشان به تأثیر جدی باورهای صادق و موجه در مطلوبیت و کیفیت زندگی انسانی توجه نکرده است، همچنین تأثیر باورها در ساختن هنجارهای اخلاقی را نادیده انگاشته است. از سوی دیگر، نظریه سول نمی‌تواند نشان دهد که هر شخص در بررسی یک استدلال به چه نحوی از گرایش‌های مؤثر در آن استدلال اثر می‌پذیرد. همچنین تقریر وی از شکاکیت با معنای خاصی از گرایش تلویحی مرتبط است و شامل دیگر معانی آن نمی‌شود. بنابراین، دیدگاه سول درباره تأثیر گرایش‌ها، اگرچه قابل توجه و جدی است، اما برای ادعای مطرح‌شده بسنده و روشن نیست.

تعارض منافع:

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی گزارش نکرده‌اند.

References

- Antony, L. (2016). Bias: Friend or foe? In M. Brownstein, & J. Saul (Eds.), *implicit bias and philosophy* (vol. 1, pp. 157-190). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198713241.001.0001>
- Brownstein, M. & Madva, A. (2012). Ethical automaticity, *Philosophy of the Social Sciences*, 42(1), 67–97, <https://doi.org/10.1177/0048393111426402>
- Brownstein, M. & Saul, J. (2016). *Implicit bias and philosophy* (vol. 1). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198713241.001.0001>
- Brownstein, M. (2019). Implicit bias, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.),
 URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/implicit-bias>
- Correll, J., Park, B., Judd, C. M., & Wittenbrink, B. (2002). The police officer's dilemma: Using ethnicity to disambiguate potentially threatening individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(6), 1314–1329. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.6.1314>
- De Houwer, J. (2014). A propositional model of implicit evaluation, *Social and Personality Psychology Compass*, 8(7), 342–353. <https://doi.org/10.1111/spc3.12111>
- Dennett, D. C. (1989). *The intentional stance*. MIT press.
- Director, S. (2018). A dilemma for Saulish skepticism: Either self-defeating or not even skepticism. *Disputatio*, 10(48), 43-55. <https://doi.org/10.2478/disp-2018-0001>
- Faucher, L. (2016). Revisionism and moral responsibility for implicit attitudes. In M. Brownstein & J. Saul (Eds.), *Implicit bias and philosophy* (vol. 2, pp. 115–145). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198766179.003.0006>
- Frances, B. (2005). *Scepticism comes alive*. Oxford University Press.
- Frankish, K. (2016). Playing double: Implicit bias, dual levels, and self-control, In M. Brownstein, & J. Saul (Eds.), *implicit bias and philosophy* (vol. 1, pp. 23-46). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198713241.001.0001>
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Gawronski, B., Ledgerwood, A. & Eastwick, P. (2022). Implicit bias ≠ Bias on implicit measures. *Psychological Inquiry*, 33(3), 139-155.
<https://doi.org/10.1080/1047840X.2022.2106750>
- Gendler, T. S. (2011). On the epistemic costs of implicit bias. *Philosophical Studies*, 156, 33-63.
<https://doi.org/10.1007/s11098-011-9801-7>
- Glasgow, J. (2016). Alienation and responsibility. In M. Brownstein, & J. Saul (Eds.), *Implicit bias and philosophy* (vol. 2, pp. 37-61). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198766179.003.0003>
- Greenwald, A. G. & Krieger, L. H. (2006). Implicit bias: Scientific foundations. *California Law Review*, 94(4), 945–967. <https://doi.org/10.2307/20439056>
- Hahn, A., Judd, C. M., Hirsh, H. K. & Blair, I. V. (2013). Awareness of implicit attitudes. *Journal of Experimental Psychology*, 143(3), 1369–1392.
<https://doi.org/10.1037/a0035028>
- Holroyd, J., Scaife, R., & Stafford, T. (2017). What is implicit bias?. *Philosophy Compass*, 12(10), e12437. <https://doi.org/10.1111/phc3.12437>
- Hookway, C. (2003). How to be a virtue epistemologist, In M. DePaul & L. Zagzebski (Eds.), *Intellectual virtue: Perspectives from ethics and epistemology* (pp. 183-202). Oxford

- University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199252732.003.0009>
- Hughes, S., Barnes-Holmes, D., & De Houwer, J. (2011). The dominance of associative theorizing in implicit attitude research: Propositional and behavioral alternatives. *The Psychological Record*, 61, 465-496. <https://doi.org/10.1007/BF03395772>
- Kelly, D. (2013). Implicit bias and social cognition. In B. Kaldis (Ed.), *The encyclopedia of philosophy and social science* (vol. 9, pp. 460-462). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781452276052.n172>
- Levy, N. (2015). Neither fish nor fowl: Implicit attitudes as patchy endorsements. *Noûs*, 49(4), 800-823. <https://doi.org/10.1111/nous.12074>
- Machery, E., Faucher, L., & Kelly, D. R. (2010). On the alleged inadequacies of psychological explanations of racism. *The Monist*, 93(2), 228-254. <https://doi.org/10.5840/monist201093214>
- Mandelbaum, E. (2016). Attitude, inference, association: On the propositional structure of implicit bias. *Noûs*, 50(3), 629-658. <https://doi.org/10.1111/nous.12089>
- Pasnau, R., (2022). Bias and interpersonal skepticism. *Noûs*, pp.1-22, <https://doi.org/10.1111/nous.12352>
- Payne, B. & Gawronski, B. (2010). A history of implicit social cognition: Where is it coming from? Where is it now? Where is it going?. In B. Gawronski & B. Payne (Eds.), *Handbook of implicit social cognition: Measurement, theory, and applications* (pp. 1-17). Guilford Press.
- Peters, U. (2019). Implicit bias, ideological bias, and epistemic risks in philosophy. *Mind & Language*, 34(3), 393-419. <https://doi.org/10.1111/mila.12194>
- Puddifoot, K. (2017). Dissolving the epistemic/ethical dilemma over implicit bias. *Philosophical Explorations*, 20(sup1), 73-93. <https://doi.org/10.1080/13869795.2017.1287295>
- Saul, J. (2013a). Implicit bias, stereotype threat, and women in philosophy. In F. Jenkins, & K. Hutchinson (Eds.), *Women in philosophy: What needs to change* (pp. 36-60). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199325603.003.0003>
- Saul, J. (2013b). Scepticism and implicit bias. *Disputatio*, 5(37), 243-263. <https://doi.org/10.2478/disp-2013-0019>
- Saul, J. (2017a). Implicit bias, stereotype threat, and epistemic injustice. In I. J. Kidd, J. Medina & G. Pohlhaus (Eds.), *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice* (pp. 235-242). Routledge.
- Saul, J. (2017b). Why so few women in value journals? How could we find out?. *Public Affairs Quarterly*, 31(2), 125-141.
- Schwitzgebel, E. (2010). Acting contrary to our professed beliefs or the gulf between occurrent judgment and dispositional belief. *Pacific Philosophical Quarterly*, 91(4), 531-553. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0114.2010.01381.x>
- Shiffrin, R. M., & Schneider, W. (1977). Controlled and automatic human information processing: II. Perceptual learning, automatic attending and a general theory. *Psychological review*, 84(2), 127-190. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.127>
- Toribio, J. (2021). Accessibility, implicit bias, and epistemic justification. *Synthese*, 198(Suppl 7), 1529-1547. <https://doi.org/10.1007/s11229-018-1795-7>
- Washington, N. & Kelly, D. (2016). Who's responsible for this? Moral responsibility, externalism and knowledge about implicit bias. In M. Brownstein & J. Saul (Eds.), *Implicit bias and philosophy* (vol. 2, pp. 11-36). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198766179.003.0002>